

การศึกษาภาวะผู้นำของตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช
ตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง*
A STUDY OF LEADERSHIP CHARACTERISTICS OF
THE MAIN CHARACTER “RUEN” IN THE NOVEL “THUNG MAHARAJ”
ACCORDING TO TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP THEORY

ศรัญญา ขวัญทอง, ชนิกันต์ กู้เกียรติ*

Sarinya Khwanthong, Chanikant Kukeati*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University, Chonburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: chanikant@buu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช เป็นวิธีวิจัยเอกสารโดยใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของรัตติกรณ์ จงวิศาล ที่สังเคราะห์จากแนวคิดของ Bass และ Avolio มาวิเคราะห์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏในตัวละครเอกและนำเสนอผลการศึกษากับวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ตัวละครเอก “รีน” มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงครบ 4 องค์ประกอบตามทฤษฎีของ Bass และ Avolio ได้แก่ 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบารมี แสดงออกผ่านบุคลิกภาพภายนอกที่โดดเด่นและคุณลักษณะภายในที่กล้าหาญ มีน้ำใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เปิดเผย จริงใจ ซื่อตรง เสียสละเพื่อส่วนรวม มีอุดมการณ์ สามารถควบคุมอารมณ์และแก้ไขปัญหได้ดีในสถานการณ์วิกฤติ และมีคุณธรรมจริยธรรม จึงสร้างศรัทธาและเป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชน 2) การสร้างแรงบันดาลใจ มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและถ่ายทอดให้คนในชุมชนเข้าใจและมีความหวังถึงอนาคตที่ดีกว่า 3) การกระตุ้นทางปัญญา ส่งเสริมให้ชาวบ้านตระหนักรู้ถึงปัญหา พิจารณาทางเลือก และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ใส่ใจรับฟังปัญหาของแต่ละคนและให้คำปรึกษาที่เหมาะสมกับบุคคล แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมสามารถเป็นแหล่งข้อมูลอันมีค่าในการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมของตัวละครเอกรีนยังเป็นแบบอย่างของผู้นำท้องถิ่นที่สามารถปลุกจิตสำนึกและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างยั่งยืน เป็นแนวทางให้ผู้นำท้องถิ่นในปัจจุบันนำมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน และรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่น อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ทุ่งมหาราช, มาลัย ชูพินิจ, นวนิยายไทย

Abstract

This research aims to examine the leadership characteristics of the protagonist "Ruen" in Malai Chupinit's novel "Thung Maharaj" through the lens of transformational leadership theory. Employing a documentary research methodology, the study adopts the theoretical framework of

transformational leadership developed by Rattikorn Jongwisal, which synthesizes concepts from Bass and Avolio, to analyze the leadership traits embodied by the main character. The findings are presented through descriptive analysis. The results reveal that "Ruen" exhibits all four components of transformational leadership. First, idealized influence or charismatic leadership is manifested through Ruen's distinctive external personality and internal attributes- courage, generosity, interpersonal skills, openness, sincerity, honesty, selflessness, idealism, emotional control, effective crisis management, and moral integrity-qualities that inspire trust and serve as a role model for the community. Second, inspirational motivation is evident in Ruen's clear vision and his ability to communicate it effectively, encouraging hope and unity for a better future. Third, intellectual stimulation is shown through his promotion of critical thinking among villagers, encouraging them to identify problems, evaluate options, and participate in reasoned decision-making, thereby fostering long-term structural transformation within the community. Fourth, individualized consideration is demonstrated through his attentiveness to individuals' concerns and provision of personalized advice that aligns with their specific needs and capacities. The study underscores that literary works can serve as valuable sources for leadership studies. Ruen's leadership not only embodies the essence of transformational leadership but also serves as a representation of a local leader who can inspire consciousness, drive community change, and sustain social development. These findings provide a model for contemporary local leaders, emphasizing the importance of fostering community resilience, enhancing individual potential, and preserving local identity as critical foundations for sustainable national development.

Keywords: Transformational Leadership, Thung Maharat, Malai Choopinit, Thai Novel

บทนำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง กระบวนการ คุณลักษณะ หรือทักษะที่ทำให้ผู้นั้นสามารถนำผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้มีภาวะผู้นำไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชาแต่สามารถแสดงภาวะผู้นำได้ ผู้นำมีความสำคัญต่อกลุ่มสังคม เพราะเมื่อนุชยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม โดยมีผู้นำทำหน้าที่กำหนดทิศทาง ควบคุมทรัพยากร เป็นศูนย์กลางการตัดสินใจ และชี้แนะทิศทางของกลุ่ม การตัดสินใจและการกระทำของผู้นำจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่น ทุกสังคมต้องการผู้นำที่ดีมีความสามารถ ภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับผู้นำที่จะประสบความสำเร็จ ดังนั้น นักวิชาการจึงสนใจศึกษาเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับภาวะผู้นำเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ในการสร้างผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัยและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำเกิดขึ้นในตะวันตกตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1940 และได้มีการพัฒนาเรื่อยมาในยุคปัจจุบันทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการนิยมนอย่างมาก คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) รัตติกรณ์ จงวิศาล ได้กล่าวถึงทฤษฎีของ Bass และ Avolio ไว้ว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานและผู้ตาม โดยเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานและผู้ตามให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในการกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่มและขององค์การ เพื่อให้ประโยชน์แก่กลุ่มองค์การและสังคม (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) ซึ่งกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ตามจะกระทำผ่านองค์ประกอบของพฤติกรรม 4 ประการ หรือที่เรียกว่า 4 I's (Four I's) คือ 1) การมีอิทธิพล

อย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบารมี (Idealized Influence or Charisma Leadership: II or CL) 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation: IM) 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC) การศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในประเทศและนานาชาติ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรซึ่งเป็นบุคคลจริงในสังคม อย่างไรก็ตาม การศึกษาในประเด็นดังกล่าวสามารถศึกษาผ่านวรรณกรรมได้เช่นเดียวกัน เช่น การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้นำในวรรณกรรมสามก๊ก (ธีรวัตร วุฒินานนท์ และสมบัติ กุสุมาลี, 2561) ทั้งนี้เนื่องจากวรรณกรรมโดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทนวนิยาย มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคมอย่างใกล้ชิดเพราะผู้เขียนมีบทบาททั้งเป็นผู้ผลิตวรรณกรรมและเป็นประชากรของสังคมที่อยู่ร่วมในยุคนั้น นวนิยายทำหน้าที่สะท้อนสังคมในแต่ละช่วงเวลานั้น ๆ ได้ทางหนึ่ง นวนิยายจึงผูกพันกับสังคมโดยโลกทัศน์ของผู้เขียนที่มีต่อสังคม (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2556)

นวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาตุ (เรียบเรียง, 2539) เป็นผลงานของมาลัย ชูพินิจ ในนามปากกา “เรียบเรียง” นวนิยายเรื่องนี้ได้รับความนิยมและได้รับการยกย่องมาอย่างต่อเนื่อง ดังที่กรมศิลปากรได้คัดเลือกนวนิยายเรื่องนี้เป็น 1 ใน 9 เรื่องของวรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชา (กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2562) อีกทั้ง ยังได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในหนังสือดีร้อยเล่มที่คนไทยควรอ่าน (วิทยากร เชียงกูล, 2543) ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช กล่าวถึงนวนิยายเรื่องนี้ว่า “นวนิยายเล่มนี้ช่วยเปิดโลกทัศน์และมโนทัศน์อย่างทีหนังสือน้อยเล่มในโลกนี้จะสามารถทำได้ ... ทุ่งมหาธาตุ คือ สปิริตของยุคสมัย (Zeitgeist) นำเสนอเลือดเนื้ออารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนความคิดความเชื่อและอุดมการณ์ให้เราสามารถสัมผัสจับต้องและร่วมรู้สึกได้ถึงความเป็นไปของยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่าน” (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2558)

ทุ่งมหาธาตุเป็นนวนิยายที่ถ่ายทอดการดำเนินชีวิต การก่อร่างสร้างตัว และการสร้างบ้านแปงเมืองของชาวบ้านตำบลคลองสวนหมาก จังหวัดกำแพงเพชร ผ่านตัวเอก คือ รื่น หรือภายหลังมีตำแหน่งเป็น ขุนนิคมบริบาล เป็นผู้นำของชาวบ้านคลองสวนหมาก (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นนครชุม) ตัวละครรื่นมีช่วงชีวิตอยู่ในปี พ.ศ. 2401 - 2493 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมทีรื่นเป็นหนุ่มชาวบ้านผู้รักอิสระจากวังแวม เขาเดินทางค้าขายไปทั่วไม่หลงหลักปักฐานที่ใดจนมาพบรักกับสุดใจที่คลองสวนหมาก จึงตัดสินใจตั้งรกรากบนที่ทำกินของภรรยา คลองสวนหมากในสมัยนั้นมีสภาพเป็นบ้านป่า ผู้คนต้องเผชิญกับความยากลำบากนานับการทั้งภัยธรรมชาติจากไฟป่า และโรคไข้ทรพิษ น้ำท่วม ความอดอยากแร้นแค้น โจรผู้ร้าย และการหาผลประโยชน์จากนายทุนในการค้าไม้ แต่เขาสามารถนำพาชาวบ้านคลองสวนหมากให้ผ่านพ้นวิกฤติต่าง ๆ จนบ้านป่าเปลี่ยนแปลงไปเป็นชุมชน พฤติกรรมดังกล่าวของตัวละครเอกรื่นสะท้อนให้เห็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด และเป็นแบบอย่างให้ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำชุมชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สัมพันธ์กับบริบทของตนได้ นวนิยายเรื่องนี้จึงน่าสนใจศึกษาในด้านภาวะผู้นำของตัวละครเอกตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อีกทั้ง การวิจัยในประเด็นนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยวรรณกรรมให้มิมุมมองที่กว้างขวางขึ้น และผู้สนใจสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของตนตลอดจนภาวะผู้นำขององค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของตัวละครเอก “รื่น” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาธาตุ ประพันธ์โดยมาลัย ชูพินิจ ในนามปากกา เรียบเรียง ตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำของตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช ตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์กรอบแนวคิดการวิจัยจากหนังสือของรัตติกรณ์ จงวิศาล ซึ่งศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass และ Avolio (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary research) มีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาราช และทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ซึ่งปรากฏตาม ผลการวิจัย
2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏในตัวละครเอก “รีน” จากนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช จากการตีความความหมายของข้อความ การระบุประเด็นสำคัญ การค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล ตามที่กำหนดในวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. ขั้นสรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ
4. ขั้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำของตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช ตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้ผลการวิจัยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบารมี (Idealized Influence or Charisma Leadership: II or CL) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ตามจึงเป็นที่ยกย่อง เคารพ ศรัทธา ไว้วางใจ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤติ มีศีลธรรมและมีจริยธรรมสูง หลีกเลียงที่จะใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน แต่จะประพฤติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและเพื่อประโยชน์ของกลุ่มหรือองค์การ แสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาด มีความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าในตนเอง มีความแน่วแน่ในอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์และแสดงความมั่นใจ สำหรับองค์ประกอบด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์นี้ เป็นองค์ประกอบแรกหรือองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญที่จะทำให้ผู้นำกลายเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

รีน ซึ่งต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนิคมบริบาลแห่งเมืองนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดีทั้งภายนอกและภายใน เขามีรูปร่างสูงโปร่ง ดวงหน้าเกลี้ยงเกลา คิ้วดก ไหล่กว้าง ฟันขาว ทำให้โดดเด่นสะดุดตาแก่คนที่พบเห็นโดยทั่วไป ส่วนบุคลิกภาพภายในรีนเป็นคนกล้าหาญ มีน้ำใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เปิดเผย ซื่อตรง จริงใจ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ทำให้ได้รับความเอ็นดูจากผู้ใหญ่ ได้รับมิตรภาพจากคนวัยเดียวกัน และได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชน

รีนเป็นผู้มีอุดมการณ์แน่วแน่ในการที่จะพัฒนาชุมชนคลองสวนหมากให้เจริญและเหมาะสมแก่การอยู่อาศัยอย่างปลอดภัย รีนได้ถ่ายทอดวิสัยทัศน์นี้แก่ผู้ตามที่อยู่รอบตัวเขาได้รับรู้ อาทิ รีนพูดกับสุดใจภรรยาของเขาว่า

“ทุกคนคร่ำและทุกคนในคลองใต้ใต้อยู่และกินกันอย่างคนควรอยู่ไม่ใช่อย่างวัวอย่างควาย ... ข้าอธิษฐาน, สุดใจ, ขอให้ข้ามีน้ำใจเข้มแข็งเหมือนพะโป้ เก่งกล้าเหมือนพะโป้ เพราะจะได้พาพวกเราสู่คืนวันที่ดีกว่านี้”

รีนไม่ได้เพียงแค่คิดฝันแต่เขามุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนให้เจริญได้อย่างที่เขาตั้งใจ

นอกจากนี้ รีนยังสามารถควบคุมอารมณ์และแก้ไขปัญหาได้ดีเมื่ออยู่ในสถานการณ์วิกฤติ ดังเห็นได้จากหลายเหตุการณ์ในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเหตุโจรปล้น ไฟป่า ฝิตาขระบาด น้ำท่วมใหญ่ ความอดอยาก หรือนายทุนเข้ามาครอบครองสัมปทานป่าไม้ ตัวอย่างเช่น สถานการณ์โจรปล้น ตอนที่รีนกำลังล่องเรือกลับบ้านพร้อมด้วย

ภรรยาลูกชาย และเพื่อนรุ่นน้อง ระหว่างทางพวกเขาพักเรืออยู่ริมตลิ่งมีโจรกลุ่มหนึ่งยังเข้าไปในเรือลำอื่นที่จอดเทียบอยู่ฝั่งตรงข้ามเพื่อจะปล้นทรัพย์ รื่นไม่รีรอที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัยทั้งที่ไม่รู้จักได้สำเร็จ เขายังเป็นโดนโจรคนหนึ่งตายและที่เหลือนหนีไป เหตุครั้งนั้นจึงแสดงให้เห็นว่านอกจากรินจะมีฝีมือในการต่อสู้แล้ว เขายังมีความกล้าหาญ มีสติที่จะควบคุมอารมณ์และสามารถแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤติจนทำให้เหตุการณ์ดังกล่าวคลี่คลายไปได้ด้วยดี

หรือสถานการณ์ไฟไหม้ป่าที่ลุกลามเข้ามาใกล้หมู่บ้าน ชาวบ้านตื่นตกใจจึงมัวแต่คิดถึงทรัพย์สินและการเอาตัวรอด ส่วนรินพยายามพิจารณาหาสาเหตุและหาแนวทางแก้ไขในเวลาอันจำกัดได้อย่างรวดเร็ว โดยเขาได้รวบรวมชาวบ้านทั้งหญิงชายและมอบหมายหน้าที่ให้แต่ละคนทำเพื่อป้องกันไม่ให้ไฟไหม้เข้ามาถึงหมู่บ้านจนหมู่บ้านรอดจากไฟป่าได้ เหตุการณ์นี้จึงแสดงให้เห็นภาวะผู้นำในการควบคุมอารมณ์และแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ฉุกเฉินในตัวรินได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าแม้จะอยู่ในสถานการณ์วิกฤติเพียงใดก็ตาม แต่รินก็ยังนึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เขาไม่ได้เพียงป้องกันบ้านของตัวเองแต่ยังทำให้ทั้งบ้านและทรัพย์สินของคนในหมู่บ้านปลอดภัย

รินเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ แม้ว่ารินจะมีอาชีพค้าไม้ แต่รินก็ไม่โลภ เขาเลือกตัดไม้ที่ได้ขนาดเท่านั้น ไม่บุกรุกถ่วงลำพื้นที่โบราณสถานเพียงเพื่อจะได้ไม้หรือได้พื้นที่มาทำการเกษตร รินค้าขายด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงใคร รักษาคำพูด เขาจึงได้ใจคู่ค้า ผู้ร่วมงานและชาวบ้านจนเกิดเป็นมิตรภาพที่ยั่งยืน ด้วยคุณสมบัติดังที่กล่าวมาของริน ทำให้รินมีอิทธิพลทางความคิด เป็นแบบอย่างสำหรับผู้อื่น จึงทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อถือศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน ทำให้คลองสวนหมากจากชุมชนที่เป็นบ้านป่าเต็มไปด้วยโรคภัยและความอดอยาก เปลี่ยนเป็นพื้นที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานเป็นแหล่งทำกิน มีคนจากต่างถิ่นย้ายเข้ามาอาศัยจำนวนมาก และได้ยกฐานะขึ้นเป็นตำบลในเวลาต่อมา

2. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation: IM) หมายถึง การที่ผู้นำทำให้ผู้ตามเกิดแรงบันดาลใจ โดยสร้างแรงจูงใจจากภายในของผู้ตาม กระตุ้นจิตวิญญาณของผู้ร่วมงาน (Team Spirit) มีการนำเสนอวิสัยทัศน์ที่นำดึงดูดใจสำหรับอนาคต และจะสื่อสารความหวังที่ผู้นำต้องการอย่างชัดเจน ผู้นำจะ อุดหนุนผู้ตามเป็นแบบอย่าง แสดงความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรและส่วนรวมร่วมกัน

เมื่อรินได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในคลองสวนหมากขณะนั้นดินแดนแห่งนี้เป็นบ้านป่า มีทั้งโรคภัย น้ำท่วม ไฟป่า โจรผู้ร้ายและความอดอยากยากแค้น ก่อนหน้านั้นมีโรคห่าระบาดคร่าคนไปเกือบหมดหมู่บ้าน และโรคนี้มักวนกลับมาทุกห้าปีหรือสิบปี แต่รินก็ยังเห็นว่าคลองสวนหมากเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน รินเห็นภาพอนาคตของที่นี่ดังที่รินคิดว่า

“เขารู้ดี ด้วยสัญชาตญาณของผู้ที่เต็มไปด้วยความคิดฝันและมีศรัทธาอย่างแรงกล้าในความฝันนั้น ๆ ว่า ทำนองเดียวกับบุคคลที่เพิ่งรู้พื้นจากใช้หรือทารกที่กำลังเจริญวัย คลองสวนหมากมีแต่จะเติบโตใหญ่ต่อไป ไตวันโตขึ้นต่อไป หลายครั้งมาแล้วมันเคยพินาศด้วยไฟป่า หลายครั้งมาแล้วเหมือนกันมันเคยย่อยยับไปด้วยอุทกภัยและโรคระบาด แต่ทุกครั้ง ภัยธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถจะหยุดยั้งมันไว้ได้ ผู้ที่เหลือนอยู่จะต่อสู้ดิ้นรนต่อไป ชีวิตใหม่ ๆ จะเกิดขึ้น ครอบครัวใหม่ ๆ จะมาตั้งรกราก ผืนแผ่นดินใหม่ ๆ จะถูกหักโค่นไถ่ร้าง ป่าแดงตั้งแต่พระเจดีย์กลางทุ่ง มาจนถึงวังกระทะและชานดงเศรษฐีกลายเป็นนา ป่ายางและเบญจพรรณระหว่างคลองเหนือคลองใต้ราบลงไปกลายเป็นบ้านไร่ ห้วยยางวังยางก็กลายเป็นสภาพจากชุมชนขึ้นเป็นหมู่บ้านในเวลาใกล้เคียงกัน”

รินได้ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ผ่านคำพูดและการกระทำที่มุ่งมั่นของเขา กระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจภายในจิตใจของคนในชุมชน ดังความคิดของสุดใจที่ว่า

“โลกสำหรับผู้ชายนี้คือสนามที่มีมนุษย์ผู้แข็งแกร่งเท่านั้นจะผ่านพ้นออกมาในฐานะผู้ชนะ ต่างกว่าชาวบ้านทั้งหลายที่หล่อนรู้จักทั่วไปที่พอใจในชีวิตสันโดษของตน จุดหมายปลายทางของชายผู้นี้ผู้ที่เป็คนนายนคนเป็นหัวหน้า ซึ่งใคร ๆ จะต้องเชื่อฟัง ใคร ๆ จะต้องปฏิบัติตาม”

หรือคำกล่าวของละเมียดที่ว่า

“ขอให้เผชิญต่อไปเถอะรึนกับอุปสรรคที่จะมีมาข้างหน้า ชีวิตของฉนั้นเป็นเพียงสนามบุญธรรมดาแต่ชีวิตของรึนเป็นทุ่งใหญ่-ทุ่งมหาราช ซึ่งใครต่อใครต้องฟังเพื่อดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน”

หรือคำกล่าวของพระครู

“คน ๆ นั้นนะ เหมาะสำหรับเกิดมาเป็นหัวหน้า ถ้าไม่ได้เขาชาวบ้านที่เหลือกก็คงแตกฉานเช่นไปไม่รู้ว่ไหนต่อไหน”

รึนรักในดินแดนแห่งนี้และได้ถ่ายทอดความรู้สึกของเขาผ่านคำพูดและพฤติกรรม เขาสร้างแรงบันดาลใจให้ชาวบ้านคลองสวนหมากก้าวผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากมาด้วยกัน ร่วมกันที่จะยืนหยัดก่อร่างสร้างตัวพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือกันในกลุ่มชาวบ้านบนผืนแผ่นดินนี้ โดยมีรึนเป็นผู้นำ คลองสวนหมากพัฒนาเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นเจริญขึ้น จนได้รับการแต่งตั้งจากทางการให้เป็นตำบลหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต้นที่จังหวัดกำแพงเพชร จากนั้นเขาจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกำนันคนแรกของตำบล

3. การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) หมายถึง การที่ผู้นำกระตุ้นให้ผู้ตามตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงานหรือองค์กร ทำให้ผู้ตามมีความต้องการที่จะหาแนวทางใหม่มาแก้ปัญหาที่ดีกว่าเดิม โดยผู้นำมีการคิดและการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการให้กำลังใจผู้ตามให้พยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีใหม่ ผู้นำมีการกระตุ้นให้ผู้ตามแสดงความคิดและเหตุผล ผู้นำทำให้ผู้ตามรู้สึกว่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทายและเป็นโอกาสที่ดีที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยผู้นำจะสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ตามว่าปัญหาทุกอย่างต้องมีวิธีแก้ไข

ในเรื่องทุ่งมหาราช ชาวคลองสวนหมากประสบสถานการณ์วิกฤติหลายครั้ง เมื่อชาวบ้านสับสนวุ่นวายและไม่มีหนทางแก้ปัญหา รึนจะเป็นผู้นำในการพูดคุยกับคนในชุมชนให้ตระหนักถึงสถานการณ์และวิธีรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่กระตุ้นให้ชาวบ้านได้ร่วมกันตัดสินใจโดยไม่เคยบังคับใครให้ทำตาม แต่ชาวบ้านต่างทำตามวิธีการของรึนเพราะศรัทธาที่มีต่อเขา เช่น ตอนเกิดฝิศาจระบาดทำให้ชาวบ้านตายเป็นจำนวนมาก รึนบอกชาวบ้านว่

“บอกทุกคนที่นี้จะบ้านไร่ ว่เราจะออกไปอยู่ที่วังกระทะชั่วคราว ... ใครจะไปด้วยให้เตรียมตัวไว้ บ้านไหนร้างจุดไฟเผาให้หมด บ้านที่ยังมีคนอยู่สุดแต่เจ้าของจะเลือก”

หลังจากอพยพชาวบ้านมาอยู่ที่วังกระทะได้ปีเศษ ทางราชการประสงค์จะตั้งคลองสวนหมากเป็นตำบล จึงขอให้รึนนำคนกลับมาอยู่ที่คลองสวนหมากดังเดิม เพราะที่วังกระทะห่างไกลเมืองไกลแม่น้ำไม่เหมาะจะพัฒนาเป็นบ้านเป็นเมืองเท่ากับที่คลองสวนหมาก รึนเข้าใจในข้อนี้ เขาพูดชักชวนชาวบ้านว่

“ถ้ามันถึงคราวตาย เราก็คงจะตายไปกะพวกนั้น แต่ครั้งนั้นแล้ว”

รินบอกกับทุกคน

“แต่จนเดี๋ยวนี้เราก็ออยู่กันมาได้ จะลำบากตรากตรำเจ็บไข้ได้ป่วย อดอยากกันเพียงใด ก็ยังมีชีวิตอยู่นอกจากนั้นอย่าลืมนึกถึงท่านพระครูว่าระหว่างที่พวกเราหนีออกป่าเสียตั้งปี ท่านไม่เคยได้หนีไปไหน เพราะอะไร เพราะ “ที่นี่เป็นเรือนตายของฉัน ผู้ใหญ่”... และท่านก็ยังอยู่ ไม่ตาย น่าละอายอะไรเช่นนั้นที่พวกเราปล่อยให้ท่าน อด ๆ ยาก ๆ อยู่แต่ลำพังเสียนาน เพราะหวาดกลัวความตาย”

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ารินเป็นผู้นำที่กระตุ้นปัญญาผ่านคำพูดที่ให้ข้อคิดแก่ผู้ฟัง โดยไม่ได้บังคับให้ใครต้องเชื่อหรือทำตามเขา แต่ให้ผู้ตามได้มีโอกาสในการไตร่ตรองและตัดสินใจด้วยตนเอง ทำให้ผู้ตามได้พัฒนาสติปัญญาและหาแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ในอนาคตอีกด้วย

หรือในเรื่องสัมปทานป่าโป่งน้ำร้อนซึ่งเดิมเป็นแหล่งทำกินของชาวบ้านที่จะเข้าป่าค้าไม้ในบริเวณนี้ได้ อย่างอิสระ แต่บริษัทของพะโป้และนายเสถียรต่างต้องการเป็นผู้รับสัมปทานป่าโป่งน้ำร้อนโดยอ้างว่าบริษัทของตน จะทำประโยชน์ให้ชาวบ้าน พวกชาวบ้านจะมีงานมีเงินมากขึ้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงขอให้รินในฐานะกำนันเป็นตัวแทนตัดสินใจแทนชาวบ้าน รินเป็นผู้รักอิสระไม่ต้องการอยู่ภายใต้อำนาจของนายทุนและเขาเห็นว่าชาวบ้าน คลองสวนหมากก็เช่นกัน รินเคยแสดงความเห็นเรื่องนี้กับพะโป้ว่า

“ผมเข้าใจในปรารถนาของนายห้าง แต่การอุปการะผมคนเดียว จะไม่เกิดประโยชน์อะไร นายห้าง จะอุปการะทุกคนไปหรือก็ไม่ได้ ขอให้ผมกะพวกนั้นได้ช่วยตัวของตัวเองดีกว่า เพราะโดยวิธีนี้เท่านั้น ที่จะทำให้เราผ่านความเป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ขึ้นไปได้ด้วยความภาคภูมิใจ”

แต่รินก็ไม่บังคับใคร เขาเสนอให้ทางราชการชักถามชาวบ้านเป็นรายบุคคลซึ่งเขาได้เรียกชาวบ้านมา รวมตัวกันแล้วจากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าคำพูดและการกระทำของรินไม่ได้เป็นการใช้อำนาจทั้งที่ตนมีอำนาจ แต่เป็นการให้สิทธิแก่ชาวบ้านที่จะตัดสินใจเลือกอนาคตของตนเองว่าจะเป็นลูกจ้างบริษัทค้าไม้ที่มีรายได้มั่นคงขึ้น แต่ต้องทำตามคำสั่งของนายจ้างหรือจะหาเลี้ยงชีพด้วยตัวของตัวเองอย่างอิสระ โดยรินได้ประพจน์ตัวเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านเห็นถึงคุณค่าของการพึ่งพาตนเอง ซึ่งพฤติกรรมของรินนี้จึงเป็นการกระตุ้นปัญญาของชาวบ้านให้ได้นำไปไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียและตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง

4. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC) ผู้นำให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล และทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ เป็นที่ปรึกษา (Advisor) ของผู้ตามแต่ละคน ให้คำแนะนำ สนับสนุน และพัฒนาผู้ตามให้มีความก้าวหน้าสูงขึ้น ให้โอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความจำเป็นและความต้องการ เพื่อผลสัมฤทธิ์และการเติบโตของแต่ละคน

รินเป็นผู้นำที่ให้ความใส่ใจคนรอบข้าง การกระทำหลายอย่างของรินแสดงให้เห็นว่าเขาดูแลใส่ใจคนรอบข้างเป็นรายบุคคล เข้าไปพูดคุยให้คำปรึกษา ทำให้คนรอบข้างรู้สึกมีคุณค่าความสำคัญและมอบความรักความศรัทธาให้แก่ริน ดังเหตุการณ์ในตอนที่เป็นข่าวนายอำเภอคนหนึ่งไม่พอใจนายอำเภอที่ออกประกาศให้จับจองที่ดินบริเวณป่าโป่งน้ำร้อนโดยให้ใบอนุญาตเฉพาะคนของตนเอง ทั้งที่ในบริเวณนั้นมีชาวบ้านใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน ก่อนหน้านั้นมาเป็นเวลานานแล้ว ทำให้เปรมคิดจะทำร้ายนายอำเภอเพื่อยุติปัญหาดังกล่าว รินเข้าใจความรู้สึกโกรธของเปรมเป็นอย่างดี แต่หากทำเช่นนั้นจะเป็นผลเสียแก่เปรมและชาวบ้าน รินจึงพูดโน้มน้าว ให้ข้อคิดและได้เตือนสติเปรมจนเปรมเข้าใจและยอมรับในเหตุผลของริน ดังคำว่า

“ฉันจะพยายามต่อสู้อย่างที่สุดเพื่อความเป็นธรรม แต่ต้องเป็นไปตามกฎหมายบ้านเมือง ไม่ใช่กฎหมายป่า ก่อนถึงทูลเกล้าถวายฎีกา เรายังมีวิธีอื่น ๆ อีก เรายังมีเจ้าเมือง เรายังมีเทศา เรายังมีเสนาบดี...”

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่ารินเป็นผู้นำที่เข้าใจ รับฟังปัญหาของผู้อื่นอย่างจริงจัง เอาใจเขาใส่ใจเรา และช่วยแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของแต่ละคน ซึ่งการกระทำนั้นนอกจากจะเป็นการเข้าใจความต้องการระดับบุคคลแล้วยังเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นความคิดและปัญญาของผู้ตามด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำของตัวละครเอก “ริน” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาสารคาม ตามทฤษฎีภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) พบว่า ตัวละคร “ริน” มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงครบทั้ง 4 องค์ประกอบ ตามทฤษฎีของ Bass และ Avolio ซึ่งประกอบด้วย การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบารมี (Idealized Influence or Charisma Leadership: II or CL) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation: IM) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC)

องค์ประกอบแรก การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบารมี ปรากฏอย่างเด่นชัดในบุคลิกภาพทั้งภายนอกและภายใน ภายนอก คือ รินมีรูปลักษณ์ที่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป ส่วนภายในรินมีความโดดเด่นในด้านความกล้าหาญ เปิดเผย ซื่อตรง จริงใจ เข้ากับบุคคลทั่วไปได้ง่าย เสียสละ และสำคัญที่สุด คือ รินเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวส่งผลให้รินได้รับการยอมรับและศรัทธาจากชาวบ้านในชุมชนคลองสวนหมาก รินได้แสดงบทบาทเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นยึดถือ แม้ในสถานการณ์วิกฤติ อาทิ เหตุการณ์โจรปล้น ไฟป่า และโรคระบาด ตัวละครรินสามารถควบคุมอารมณ์และตัดสินใจบนพื้นฐานของหลักจริยธรรม โดยไม่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนแต่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร อนันตพันธุ์พงศ์ และคณะ ที่ศึกษาเรื่องโมเดลสมการโครงสร้างพุทธภาวะผู้นำเชิงทศบารมีและนโยบายภาครัฐเพื่อผลสำเร็จการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้ประกอบการธุรกิจอาหาร พบว่า บารมีในทศบารมีและปัจจัยภาวะผู้นำเชิงบารมี ประกอบด้วย คุณลักษณะ 5 ด้าน คือ ความมีวิสัยทัศน์ มีศิลปะในการสื่อสาร มีความซื่อสัตย์ สร้างแรงจูงใจ และเป็นแบบอย่างที่ดี (ศศิธร อนันตพันธุ์พงศ์ และคณะ, 2565) ซึ่งตรงกับคุณลักษณะของตัวละคร รินในด้านการมีวิสัยทัศน์ มีความซื่อสัตย์ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น ลักษณะและพฤติกรรมของตัวละคร “ริน” ดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้กับผู้นำองค์กร โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่น ในการสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสื่อสารให้ทุกคนเข้าใจ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามอุดมการณ์อันจะก่อให้เกิดบารมีแก่ตัวของผู้นำ ทำให้คนเกิดความศรัทธา พร้อมยอมรับและปฏิบัติตามผู้นำ

องค์ประกอบที่สอง การสร้างแรงบันดาลใจ รินมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้คนในชุมชนเข้าใจ ชักนำให้ผู้คนมีความหวังและเชื่อมั่นว่าการร่วมแรงร่วมใจกันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของชุมชน การถ่ายทอดภาพอนาคตที่เจริญรุ่งเรืองของชุมชนและการแสดงความมั่นใจในศักยภาพของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถฟื้นฟูและพัฒนาได้แม้ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก การสร้างแรงบันดาลใจจึงมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการของผู้นำ ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างกำลังใจและความสามัคคีในการทำงาน ให้บุคลากรเกิดศรัทธาและความเชื่อมั่นในองค์กร ดังนั้น ผู้นำจำเป็นต้องมีแนวทางในการสร้างแรงบันดาลใจทั้งในตนเองแล้วถ่ายทอดสู่บุคคลอื่น เพื่อกระตุ้นให้ทำงานอย่างทุ่มเทเสียสละเกิดความรักและความผูกพันต่อองค์กร (สมชาย เทพแสง และคณะ, 2560) ภาวะผู้นำในการสร้าง

แรงบันดาลใจของตัวละคร “รีน” เป็นแนวทางให้ผู้นำท้องถิ่นนำมาประยุกต์ใช้โดยการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดแรงบันดาลใจสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เข้มแข็ง

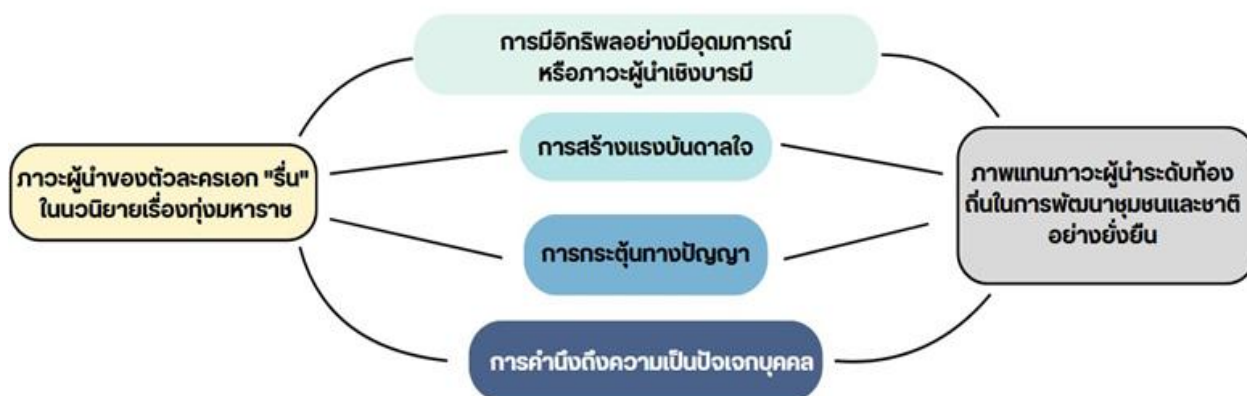
องค์ประกอบที่สาม การกระตุ้นทางปัญญา รีนไม่เพียงนำพาชาวบ้านให้แก้ไขปัญหเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้ถึงปัญหา การพิจารณาทางเลือก และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รีนส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดความคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและปลูกฝังแนวคิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของชุมชนในระยะยาว การที่ผู้นำสามารถกระตุ้นทางปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กร เพราะเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีการพัฒนาความคิด มุมมอง และวิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเติบโตและความอยู่รอดในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ลักษณะและพฤติกรรมของตัวละคร “รีน” ดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้กับผู้นำองค์กร หรือผู้นำท้องถิ่นในการประยุกต์ใช้การกระตุ้นทางปัญญาส่งเสริมให้ชาวบ้านคิดวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเรียนรู้การพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถปรับตัวและเติบโตอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่สี่ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล รีนเป็นผู้นำที่ใส่ใจคนรอบข้างเป็นรายบุคคล รับฟังปัญหาของแต่ละคนอย่างตั้งใจและเข้าใจ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การกระทำดังกล่าวของรีนส่งผลให้ผู้ตามเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นภายในกลุ่ม ทั้งยังเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นความคิดและปัญญาให้ผู้ตามอีกทางหนึ่งด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิวัฒน์ เลิศสงคราม และคณะ ที่ว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การดูแลเอาใจใส่ในความต้องการของแต่ละบุคคล การให้ความเสมอภาค โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ สนับสนุนให้ผู้ตามมีโอกาสรเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ (อภิวัฒน์ เลิศสงคราม และคณะ, 2567) ลักษณะและพฤติกรรมดังกล่าวของตัวละคร “รีน” สามารถนำมาปรับใช้กับผู้นำองค์กร หรือผู้นำท้องถิ่น ให้มีความใส่ใจและรับฟังปัญหาของคนในชุมชนแต่ละคนอย่างเข้าใจ ให้คำปรึกษา คำแนะนำที่เหมาะสมตามบริบทของแต่ละบุคคล ทำให้พัฒนาศักยภาพตามความสามารถและความต้องการของแต่ละบุคคล จึงสร้างความเป็นธรรมและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความผูกพัน ความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างแท้จริง

ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมสามารถสะท้อนแบบแผนและทฤษฎีภาวะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่น้อยไปกว่าการศึกษาจากข้อมูลในบุคคลจริง ตัวละคร “รีน” ในนวนิยายเรื่อง ทຸ່ມຫາຣາຊ ไม่เพียงแต่เป็นตัวอย่างของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น หากยังเป็นภาพแทนของความเป็นผู้นำที่สามารถปลุกจิตสำนึกและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำในระดับท้องถิ่น เช่น รีนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน พัฒนาศักยภาพของสมาชิก และธำรงรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระดับมหภาค

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาภาวะผู้นำของตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่อง ทຸ່ມຫາຣາຊตามทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาตัวละครเอก “รีน” ในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาราช ของมาลัย ชูพินิจ พบว่า ตัวละครนี้มีลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงครบทั้ง 4 องค์ประกอบตามแนวคิดของ Bass และ Avolio ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบาร์มี การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาภาวะผู้นำได้ คือ การเป็นภาพแทนของผู้นำองค์กรโดยเฉพาะระดับท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน และคนในชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า ตัวละคร “รีน” ในนวนิยายเรื่อง ทุ่งมหาราช ประพันธ์โดยมาลัย ชูพินิจ ในนามปากกา เรียมเอง สะท้อนภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนตามแนวคิดของ Bass และ Avolio ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญทั้ง 4 ประการ ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือภาวะผู้นำเชิงบาร์มี การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ตัวละครดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นผู้นำในเชิงการจัดการภายใต้สถานการณ์วิกฤติเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน การศึกษานี้ยืนยันถึงพลังของวรรณกรรมในการหล่อหลอมความคิดและอุดมการณ์เกี่ยวกับการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและวิสัยทัศน์อันกว้างไกล อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาภาวะผู้นำได้ คือ การเป็นภาพแทนของผู้นำองค์กรโดยเฉพาะระดับท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน และคนในชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน การศึกษาวรรณกรรมในประเด็นภาวะผู้นำจึงเป็นแนวทางที่สามารถเพิ่มมิติใหม่ให้แก่การศึกษาทฤษฎีการบริหารจัดการ รวมถึงสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงศาสตร์ด้านวรรณคดีกับศาสตร์ทางสังคมศาสตร์ได้อย่างมีนัยสำคัญ ในส่วนของข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำของตัวละครจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบภาวะผู้นำในบริบทที่ต่างยุคสมัย นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบภาวะผู้นำในวรรณกรรมไทยกับวรรณกรรมต่างประเทศ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). วรรณกรรมยอดเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์ราชา. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). อ่านใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อ่าน.
- ธีรวัตร วุฒิพัฒนานนท์ และสมบัติ กุสุมาวลี. (2561). การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารในวรรณกรรมสามก๊ก. วารสาร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ, 10(2), 110-142.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2556). วรรณกรรมปัจจุบัน. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.
- เรียบเอง. (2539). พุ่มมหาราช. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- วิทยากร เชียงกุล. (2543). หนังสือดี 100 ชื่อเรื่องที่คุณไทยควรอ่าน. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ศศิธร อนันตพันธุ์พงศ์ และคณะ. (2565). โมเดลสมการโครงสร้างพุทธภาวะผู้นำเชิงทศบาภิและนโยบายภาครัฐ เพื่อผลสำเร็จการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้ประกอบการธุรกิจอาหาร. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(3), 153-166.
- สมชาย เทพแสง และคณะ. (2560). กลยุทธ์ในการสร้างแรงบันดาลใจของผู้นำร่วมสมัย. วารสารบริหารการศึกษามศว., 14(27), 165-172.
- อภิวัฒน์ เลิศสงคราม และคณะ. (2567). การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร. วารสาร มจร.ทริภูษัยปริทรรศน์, 8(2), 265-280.